

“O'QUVCHI QIZLARNI OILAGA TAYYORLASHNING PEDAGOGIK JIHATLARI”

*Alfraganus Universiteti Pedagogika va psixologiya yo'nalishi
Xaitmamatova Saodat Qurbon qizi*

Kalit so'zlar: madaniy boylik, oila, ruhan barkamol, axloq, ilm egallash, kasb-xunar.

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'zbek oilalarida qizlarga xunar o'rgatish, qiz bolani har tomonlama barkamol etib tarbiyalash, ilm egallashiga ko'mak berish, buyuk muhaddis allomalarning oilaviy tarbiya xususida bildirgan fikrlari va o'zbek oilalarida juftiklar o'rtasida kuzatiladigan salbiy-axloqiy xususiyatlar

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПОДГОТОВКИ ШКОЛЬНИЦ К СЕМЬЕ

*Студент 1 курса факультета педагогики и психологии
Университета альфрагануса
Хайтмаматова Саодат Курбан кизи*

Ключевые слова: культурное богатство, семья, духовная зрелость, нравственность, учёность, профессия.

Аннотация: В этой статье мы поговорим об обучении девочек в узбекских семьях, воспитании девочки до совершенства во всех аспектах, помощи ей в приобретении знаний, мнениях великих учёных-мухадди о семейном воспитании, а также о негативных моральных характеристиках, наблюдающихся между парами в узбекских семьях.

PEDAGOGICAL ASPECTS OF PREPARING SCHOOLGIRLS FOR THE FAMILY

*1st year student of the Faculty of
Pedagogy and Psychology of Alfraganus University
Khaitmamatova Saodat Kurban daughter*

Keywords: cultural wealth, family, spiritual maturity, morals, learning, profession.

Abstract: In this article, we discuss the importance of teaching girls in Uzbek families, raising a girl child to perfection in all aspects, helping her acquire knowledge,

the opinions of great muhaddi scholars about family education, and the negative moral characteristics observed between couples in Uzbek families.

Kirish: O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 31 dekabrda 820-sonli qarorida Oila va xotin-qizlar davlat qo‘mitasi hamda Yoshlar ishlari agentligining bo‘limlari huzurida Yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash markazlarini tashkil etish to‘g‘risidagi vazifalar yuklatilgan. Shu nuqtai nazardan, bugungi kunda Oliy ta‘lim muassasalarida taxsil olayotgan talaba qizlar o‘zining yo‘nalishining yetuk mutahasisi bo‘lish bilan birgalikda mohir pazanda, hamshira, bir so‘z bilan aytganda oilaga tayyor bo‘lib yetishadi! Ya‘ni, Univesitet rahbariyati va Xotin - qizlar masalalari bo‘yicha maslahat Kengash raislari rahbarligida “Talaba qizlarni oilaviy hayotga tayyorlash” kurslari tashkil etilgan.

Dolzarbli: Balog‘at yoshiga qadam qo‘ygan har bir qiz bola shirin orzulari daryosida oila degan kemani boshqarishni niyat qilishi tabiiy hol hisoblanadi. Ana shu kichik, ammo ulkan yukni tortuvchi kemani boshqara olishiga qanchalik tayyorligiga o‘zini ishonchi etadimi yoki yo‘qmi eng asosiy masala ana shunda desak xato bo‘lmaydi. Oilaga tayyorligiga o‘z ishonchni baholashdan qiyin ish bo‘lmasa kerak degan savolga ba‘zi qizlarimiz “Ovqat tayyorlashni, pishiriqlarni pishirishni, kir yuvish, dazmol qilish, uylarni tozalash, mehmon kutish va qolaversa, uydagilarning qosh-qovog‘iga qarashni bilsam bo‘ldi, uyog‘i bir gap bo‘lar”, deb o‘ylasalar adashadilar. Qiz bola oilaga ruhan tayyor bo‘lsa yuqoridagi beka sifatidagi vazifalarni muvaffaqiyatli amalga oshirishi qiyin kechmaydi. Milliy urf-odatlarimizga ko‘ra ko‘pgina hollarda qizlarni oila qurishiga uni qurshab turgan ijtimoiy muhitning ta‘siri katta bo‘ladi. Kuyov tomonidan sovchilar kelishadi, qarindoshlar o‘rtaga tushishadi qarabsizki to‘y bo‘lib ketavermaydi-ku. Milliy qadriyatlarimizga ko‘ra qiz bolani roziligi ham so‘raladi. Yigit bilan qiz bola to‘ydan oldin albatta, uchrashtiriladi. Qiz bola kuyovlikka da‘vogar yigit bilan uchrashganda diqqat-e‘tiborini jamlagan holda zimdan kuzatishi lozim bo‘ladi.

Tadqiqot maqsadi: Oila psixologiyasi bilan shug‘ulanuvchi mutaxassislarning ta‘kdlashlaricha, oila qurishga o‘zida ishonchni shakilantirayotgan qizlar o‘z irodasini tarbiyalay olishi kerak bo‘ladi. Shuni unutmash kerakki, iroda tarbiya va mashqqa muhtoj bo‘ladi. Xalqimiz tili bilan aytadigan bo‘lsak, oilaviy hayotda suv kelsa simirib, tosh kelsa kemiriladi. Oila sirini tashqariga chiqarmaslik oila mustahkamligining saqlashga harakat qilishda irodani axamiyati beqiyosdir desak xato bo‘lmaydi. Qiz bola turmush qurganidan so‘ng uni ijtimoiy muhitdagi mavqei tubdan o‘zgarishi asosida unga nisbatan boshqalarni va o‘zini o‘ziga bo‘lgan munosati o‘zgarishi tabiiy hol. Mazkur o‘zgarishga nisbatan o‘zida ishonchni shakllantira olga qiz bola yangi oilasida qisqa muddatda o‘z o‘rniga ega bo‘la oladi. Yangi mavqeiga moslashish albatta, tajriba bilimlarga asoslanadi. Shuning uchun qiz bola o‘zidan oldin kelinlik mavqeiga ega

bo'lganlarni yutuqlari va kamchiliklarini tafakkurida aqlan tahlil qilib o'zi kelin bo'lgach amalga oshiradigan xatti-harakatlarini tassavur eta olishi kerak.

Tadqiqot ob'ekti va usullari: Oila jamiyatning kichik bo'g'ini bo'lib bugunga qadar turli davrlarni bosib o'tgan[1]. Oila jamiyatning mustahkam poydevori, davlatning harakatlanishi kuchidir. Shunga ko'ra oila mavqei va munosabatlar masalasi doimiy davlat e'tiborida bo'lib kelgan. Jamiyat rivojlanib borgan sari bu muammoning ahamiyati yanada ortib boraveradi. Barkamol inson haqida uning mehnati va turmushi, ma'naviy taraqqiyoti haqida g'amho'rlik mamlakatimizning asosiy maqsadidir. Kishi xislatlari uning mehnatiga ma'naviy, g'oyaviy psixologik va madaniy boyliklarga munosabatining asoslari oilada shakllanadi. Jamiyat mustahkam, ma'naviy va psixologik axloqiy jihatdan sog'lom oila bo'lishidan manfaatdordir. Oilada qizlarga xunar o'rgatish, o'qitib bilim berish qat'iy yo'lga qo'yilgan. Zeroki, o'qimishli, xunarmand qiz o'z kasbi, bilimi bilan dastlab ota - ona xonadonini obod, saranjom qilib yursa, turmushga chiqqandan so'ng yangi oilani boshqarish bilan birga kelajak avlod ta'lim va tarbiyasi bilan jiddiy shug'ullanishiga to'g'ri kelgan. Oilaga tayyorligiga o'z ishonchini baholashdan qiyin ish bo'lmasa kerak degan savolga ba'zi qizlarimiz "Ovqat tayyorlashni, pishiriqlar pishirishni, kir yuvish, dazmol qilish, uylarni tozalash, mehmon kutish bilsam bo'ldi, uyog'i bir gap bo'lar", deb o'ylasalar adashadilar. Qiz bola oilaga ruhan tayyor bo'lsa yuqoridagi beka sifatidagi vazifalarni muvaffaqiyatli amalga oshirishi qiyin kechmaydi. Har bir xonadonda qiz bola farzand dunyoga kelsa, beshikdan to balog'at yoshiga yetishi uni to'g'ri tarbiyalash, har bir ota – onaning fikrini "qiz bola – boshqa xonadoning" fayzi", - degan hayol uning voyaga yetgunicha va uni turmushga bergunga qadar tark etmaydi. Buning uchun hozirgi kunda turmushga chiqayotgan yosh qizlarning zimmasiga katta ma'suliyat yuklanadi. Ushbu ma'suliyatlardan biri bu ma'naviy boylik, saramjon – sarishtalik, faxm – farosat va albatta gigiyenik ozodalikdir. Xalqimizda ushbu hususiyatlar "Har bir qiz bolada mujassam bo'lishi kerak", - degan fikr yuradi. Qiz bolani har tomonlama barkamol etib tarbiyalash, unga hamisha g'amxo'rlik qilishning ahamiyati yuksak, oqibati xayrlidir. Oysha roziyallohu anhodan rivoyat qilinadi: "Bir kuni mening huzurimga ikkita qizini yetaklab bir ayol tilanchilik qilib kirib keldi. Mening huzurimda bitta xurmodan boshqa narsa yo'q edi. Men xurmoni bersam, ayol uni ikkiga ajratdida, ikki qiziga berdi. Rasululloh sallollohu alayhi vasallam kirganlarida bu haqda xabar bersam, u zot: "Kim mana shu kabi qiz farzand bilan imtihon qilinsa, qizlarini chiroyli parvarish etsa, uning uchun jahannamdan parda bo'ladi" dedilar. Qiz bola tarbiyasi shunchalar muhimki, inson farzandlari uchun sovg'a olib kelgan bo'sa uni tarqatishni avvalo qizlaridan boshlashi haqida ko'rsatmalar bor. Qiz bolaning ko'ngli nozik bo'lganligi sababli, ularga alohida mehr ko'rsatiladi, va ularga har tomonlama ta'lim tarbiya berishga chaqiriladi. Bu haqida pang'ambarimiz shunday deganlar: "Qiz farzandlaringizga ta'lim bering, chunki ular sizniki bo'lmagan vaqt uchun tug'ilganlar". Demak har bir

ota-ona bolaning o'z zamonasining ilm-fanini egallashiga befarq qaramasligi kerak. Oilada qiz bola tarbiyasi ayolga, onaga ishonib topshiriladi. Qizlar oila saboqlarini bobo-buvisidan, ota - onasidan, aka - opalaridan, qo'ni - qo'shnilaridan, jamiyki mahalladoshlaridan oladi. Tarbiyada eng mas'uliyatli vazifa onaga topshirilar ekan, onajonlarimiz bu jarayonlarga yanada ehtiborli bo'lib qizlarining sog'lom unib o'sishi, ilmu hunar egallab, odob-axloq, ibo hayoda ham boshqalarga o'rnak namunasini ko'rsatadigan qiz bo'lib kamolga yetishiga ahamiyat qaratadilar. Xususan, qiz bolaga ilm o'rgatishdan tashqari, kasbu-xunar egallashiga ko'mak berish, pishirish, tikish-bichish, bola parvarishlash, qo'yingki, kundalik turmushda zarur bo'lgan bilimlar bilan doimiy tanishtirib borish lozim.

Tadqiqot vazifalari: Tarbiya jarayonidagi eng muhim vosita bu - mehr va shirin so'zlikdir. Bu ikki vosita nozik qalb sohibasi bo'lgan qiz bolaning ko'ngliga yo'l topish, uni avaylab parvarishlash uchundir. Turmushga chiqayotgan qiz bola avvalom bor irodasini tarbiyalay olishi kerak bo'ladi. Xalqimiz tili bilan aytadigan bo'lsak, oilaviy hayotda suv kelsa simirib, tosh kelsa kemiriladi. Oila sirini tashqariga chiqarmaslik oila mustahkamligining saqlashga harakat qilishda irodani axamiyati beqiyosdir desak xato bo'lmaydi. Oilalardagi hayot tarzi va undagi shaxslararo munosabatlar madaniyati buyuk muhaddis allomalar Muhammad ibn Ismoil Buxoriy, At-Termiziy ijodlarida hamda tasavvuf falsafasining yirik namoyandalari bo'lmish Ahmad Yassaviy, Baxovuddin Naqshband, Najmiddin Kubro, Xoja Ahror Vale tariqatlarida, oilaviy turmush qoidalari, undagi shaxslararo munosabatlar madaniyati, farzand tarbiyasiga e'tibor, erkak bilan ayol munosabatining o'ziga xosligi, insoniy fazilatlarining shakllanish me'yorlari haqidagi qimmatli fikrlar sharq xalqlari, xususan, o'zbek xalqining og'zaki ijodida (Alpomish, Kuntug'mish, Go'ro'g'li, Oysuluv, Layli va Majnun, Yusuf va Zulayho kabi qator o'zbek xalq dostonlari) atroflicha bayon qilinganligi asoslangan. O'zbek oilalarida juftiklar o'rtasida kuzatiladigan salbiy-axloqiy xususiyatlar o'rganilganda, er yoki xotinda uchraydigan besabrlik, o'zgani tushunmaslik, e'tiborsizlik, qizg'anchilik, jizzakilik, uquvsizlik, bilimsizlik, beparvolik, loqaydlik, qo'pol muomala sababli yuzaga kelishini, ba'zi oilalarda betakalluflik, didsizlik, uyatsizlik, munofiqlik tufayli namoyon bo'lishini e'tirof etdilar. Afsuski, real hayotda salbiy sifatlarni (illatlarni) orttirgan yoshlar ham barcha fuqarolar qatorida oila quradilar. Yigit yoki qizdagi avvaldan orttirilgan salbiy-axloqiy illatlar oila barqarorligining o'zgarishiga, unda ziddiyatlar, kelishmovchiliklar yuz berishiga vahatto oilalarning buzilib ketishiga olib kelishi kuzatildi. Shaxslarda shakllangan salbiyaxloqiy sifatlarni ijtimoiy-psixologik asoslarini o'rganish, ularni kelib chiqish sabablarini aniqlash, rivojlanish qonuniyatlarini ilmiy nuqtai nazardan tahlil qilish oilada yuzaga keladigan kelishmovchiliklar va ziddiyatlarning oldini olishga, oilani buzilishlardan saqlab qolib, uni barqarorligini yanada mustahkamlashga yordam beradi. Qizalarni oilaviy hayotga tayyorlashda oilaviy muammolarni o'rganish

maqsadida olib borilgan tadqiqotlardan shu narsa ma'lum bo'ldiki, oilaviy muammolar o'zaro munosabatlardagi kelishmovchilik, o'zini tuta olmaslik, yoshlarda muomala madaniyatini shakllanmaganligi, turmush o'rtog'idan mamnun bo'lmaslik, zerikarli hayot, oilaviy burchlarning taqsimlanishi, janjalkashlik, o'ta manmanlik, xulqatvordagi nomukamallik, moddiy qiyinchiliklar, jizzakilik kabi oila a'zolariga xos xatti-harakatlar va xarakter xususiyatlaridan kelib chiqar ekan. Yana shu narsaga amin bo'ldikki inson o'zidan ideal insonni izlarkan. Ko'p holatlarda er-xotinlarning bir-biridan gumonsirash, tanqid, tanbeh kabilar ham ko'pgina muammolarni keltirib chiqaradi. Oila a'zolari oilada bir-birini o'zaro tushunmaslik, karakter xususiyatlarining bir-biriga to'g'ri kelmasligida deb bilsalar, ayrimlarida ayol kishi noroziligi, tanbehlari erkakdan o'zini ustun qo'yishi deb bildilar. Bundan shu narsa ma'lum bo'ldiki, oilaviy muammolarning asl sababi oilalarda pedagogik va psixologik bilimlarning yetishmasligidadir. Buning uchun mahallalarda bu borada keng qamrovli ishlarni olib borish, mahalla yig'inlarini oilalar bilan hamkorlikda amalga oshirish, qizlarni oilaviy hayotga tayyorlash uchun avvalo ularni onalarini psixologik savodxonligini oshirish, psixolog va pedagoglarga bo'lgan ishonchini oshirish masalalarini hal etish lozim. Qizlarimizni oilaviy hayotga tayyorlashda ularga oilaviy hayotning chiroyli taraflari bilan bir qatorda hayotning pastbalandliklari ham mavjud ekanligini, turlixil murakkab vaziyatlardan shirin so'zchiroyli muomala bilan yechim topish mumkinligi borasida bilimlarni ham berib borish lozim. Misol uchun ko'pgina oilalarda uchrab turadigan muammolar bilan ham tanishtirib borilsa, o'zlari katta hayotga qadam qo'yganda qiyinchiliklarga duch kelishganda dovdirab qolishmaydi, oqilona yo'lini tanlab bu vaziyatdan chiqa olishlari mumkin bo'ladi.

Natija va muhokamalar: Oilada qiz bolaga e'tibor muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki, qiz bola bo'lajak ona, yor, opa va singildir. Oilada tinchlik-totuvlik, saramjon-sarishtalik, ozodalik, farzandlar tarbiyasi, hattoki, sog'lom muhit ham xotin-qizlar, demakki, buvijonlarimiz, onalarimiz, singillarimiz, kelinlarimiz zimmasiga tushadi. Har bir ota-ona o'z bolasiga sog'lom tarbiya berib voyaga yetkazsa, farzandning mustaqil hayotga toza ruh, olam-olam orzu-intilishlari bilan qadam qo'yayotganini ko'rsa, uning hayoti ma'no kasb eta boshlaydi. Farzandlarni to'g'ri tarbiyalash, ayniqsa jismoniy, ma'naviy fazilatlarini ularda tarbiya qilish doimo ota-onaning asosiy maqsadi bo'lib kelgan. Har bir xonadonda qiz bola farzand dunyoga kelsa, beshikdan to balog'at yoshiga yetguncha uni to'g'ri tarbiyalash, oilaga yo'naltirish, oila va karera maqsadlarini uzviy bog'lash, har bir ota-onaning fikrini "qiz bola – boshqa xonadonning fayzi", - degan xayol uning voyaga yetgunicha va shunihgdek, turmushga bergunga qadar tark etmaydi. Shuning uchun hozirgi kunda turmushga chiqayotgan yosh qizlarning zimmasiga katta ma'suliyat yuklatiladi. Ushbu ma'suliyatlardan biri bu ma'naviy boylik, saramjon-sarishtalik, faxmfarosat va albatta gigiyenik jihatdan ozodalikdir. Xalqimizda ushbu fazilatlar "har bir qiz bolada

mujassam bo'lishi kerak", - degan fikr yuradi. Shuning uchun ham milliy va umuminsoniy tamoyillar asosida qizlarni oilaviy hayotga, jamiyatga tayyorlash dolzarb masaladir. Oilaviy hayotga tayyorlash masalalari inson omili bilan bog'liq bo'lib, qizlarning ma'naviy, ruhiy, gigiyenik va uy tutishlik, tarbiyachi bo'lishlik vazifalari majmuidan iboratdir. Shu bilan birga, muloqot qoidalari, oilada e'tiqod, burch, adolatparvarlik mezonlari, shukr, sabr va qanoat, sadoqat va vafo, kamtarlik kabi axloqiy-ma'naviy xususiyatlarni o'z mazmuniga qamrab oladi. Mana shu maqsad va vazifalardan kelib chiqqan holda "Turmushga chiqmagan qizlarni turmushga, oilaga, jamiyatga tayyorlash" yo'nalishi bo'yicha o'quv dasturi yaratildi. "Turmushga chiqmagan qizlarni turmushga, oilaga, jamiyatga tayyorlash" yo'nalishi o'quv kursining maqsadi – turmushga chiqmagan qizlarni oilaviy va ijtimoiy hayotga psixologik-pedagogik moslashuviga ko'maklashish, ularning jamiyatda muvaffaqiyatli ijtimoiylashishga, o'z o'rniga ega bo'lishlariga tayyorlash, ularda ilmga intilish motivatsiyasini hosil qilish, oilaviy hayot asoslari, oila psixologiyasi, iqtisodi, ma'naviyati, oila gigiyenasi, reproduktiv salomatlik, kiyinish madaniyati va odobi ro'zg'orshunoslik asoslari haqidagi bilimlarini takomillashtirish va rivojlantirish, barcha sohalarda turg'un ko'nikmalar hosil qilishdan iboratdir. "Turmushga chiqmagan qizlarni turmushga, oilaga, jamiyatga tayyorlash" yo'nalishi kursining vazifalari:

O'zbekiston Respublikasida yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash borasida amalga oshirilayotgan davlat siyosatining mazmun va mohiyatini ular ongiga singdirish;

– turmushga chiqmagan qizlarning zamonaviy ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda va ijtimoiy zaruriyat asosida ular ongiga oilaviy turmush asoslarini singdirish;

– respublikamiz tuman va shaharlarida "Oila – muqaddas", "Sog'lom oila – sog'lom jamiyat", "Oila – jamiyat va davlat himoyasida" va "Farovon oila – jamiyat ravnaqining asosi" konseptual g'oyalari asosida nikohlanuvchi shaxslarni oilaviy-huquqiy munosabatlar, oilaviy hayot psixologiyasi, oila iqtisodi va byudjeti, reproduktiv salomatlik asoslari, ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni mustahkamlash masalalari bo'yicha tizimli tayyorlash maqsadida "Yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash markazlari" tashkil etish orqali yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash;– oilada turmush asoslari va jamiyat hayotiga integratsiyasi bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalarni maqsadli shakllantirishdan iboratdir

Xulosa: Xulosa qilib aytganda sog'lom va farovon turmushni shakllantirishda oila bekasini rolini chuqur anglab etgan qiz bolagina ruhan oila qurishga tayyor bo'ladi. Shuning uchun turmush qurishdan oldin bir narsani o'ylab ko'ring. Er bosh bo'lsa ayol bo'yin, shu bo'yin boshni qayoqqa bursam bosh o'sha yoqqa qaraydi. Agar boshni to'g'ri tutib, kerakli tomonga yo'naltira olgan bo'yini duru gavharlar bilan bezashadi. Demak bir oilani sevimli bekasi, epli kelini bo'lish o'z qo'lingizda ekan, farovon turmush qura

olishingizga eng birinchi navbatda o'zingizni ishontiring va ishoning. Shundagina siz baxtingiz sari ilk katta qadam tashlagan bo'lasiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xalqaro ilmiy JURNALLARFAN SHINEIssue 8. 31. 07. 2023
2. M.Muhamedova Qizlar iffati – baxt suvrati. Toshkent -1997 y.
3. D.Turdiyeva Adashgan — nozik hilqat Toshkent Mavraunnahr- 2016 y
4. A.Muxtorov Globallashuv sharoitida ma'naviy tahdidlarni bartaraf etish omillari Toshkent Ma'naviyat -2015 y
5. O'zbekistonda amaliy psixolog kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish: muammo va yechimlar. Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi ilmiy maqolalar to'plami. 236 b.
6. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=X6ETm88AAAAJ&citation_for_view=X6ETm88AAAAJ:W7OEmFMylHYC
7. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=X6ETm88AAAAJ&citation_for_view=X6ETm88AAAAJ:YsMSGLbcyi4C
8. https://api.moiti.uz/media/static_page/1TURMUSHGA_CHIQMAGAN_QIZLAR_NI_TURMUSHGA_OILAGA_JAMIYATGA_TAYYORLASH.pdf